

ВІДРОДЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН ТА СПЕЦИФІКА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ВІННИЧЧИНІ

На початку 90-х років ХХ ст. в нових політичних та соціально-економічних умовах в яких опинилась Україна, здобувши державну незалежність, інтерес людей різних національностей до своєї історії та культури стрімко зростає. Молода держава видає низку законів, в яких закріплюються основні положення офіційної політики стосовно національних меншин, зокрема, в 1991 році – Декларація прав національностей України; 1992 р. – Закон України «Про національні меншини в Україні»; 1996 р. – Конституція України, а також міжнародні правові документи – Рамкова конвенція Ради Європи «Про захист національних меншин», Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин.

З метою захисту прав та інтересів представників національних спільнот починають виникати національно-культурні товариства. Існування таких об'єднань дає можливість представникам тієї чи іншої національної меншини реалізовувати право на вивчення своєї етнічної культури, мови, традицій і звичаїв, залучатись до громадського й культурного життя.

Багатовікова історія Вінниччини як складової Поділля, свідчить, що на цій території здавна існували різні національні спільноти. Крім українців, це поляки і росіяни, молдавани, білоруси і євреї. Сьогодні Вінниччина так само поліетнічний край з домінуванням української нації, де толерантно співіснують різні етноси, а це майже 90 тисяч представників 133-х національностей і народностей [3].

Період відродження етнічних меншин України в 90–х роках ХХ століття неодноразово привертав увагу дослідників, про що свідчать дисертаційні дослідження Г. Абрашкевичус, Т. Колосок, І. Мащенко, А. Румянцевої, В. Сніжко; окремі дослідження Н. Барановської, В. Васильчук, М. Зеркаль, О. Калакури, Л. Ковач, Л. Лойко та ін. Питанням відродження та діяльності національних меншин на Вінниччині присвячені наукові розвідки М. Антошко,

Я. Глінчевського, А. Кержнер, В. Кононенко, Л. Лановик, А. Липської, А. Ратинської, М. Тишкевич, С. Федун, Л. Юрчук та ін.

Мета статті – виявлення специфіки міжкультурної комунікації на Вінниччині в період державної незалежності, аналіз напрямів діяльності національно–культурних товариств.

Питанням відродження та діяльності національних меншин на Вінниччині присвячені наукові розвідки М. Антошко, Я. Глінчевського, А. Кержнер, В. Кононенко, Л. Лановик, А. Липської, А. Ратинської, М. Тишкевич, С. Федун, Л. Юрчук та ін.

Як відомо, однією з найважливіших умов існування й розвитку культури є можливість обміну духовними цінностями між людьми. Формування особистості відбувається завдяки спілкуванню з іншими людьми та досягненню культурних цінностей. Зазначені процеси неможливі без передачі та прийому інформації, її інтерпретації та засвоєння, тобто без комунікації. Взаємодія різних культур у полікультурному середовищі визначається в дослідженні Г. Абрашкевичус як міжкультурна комунікація, умовою якої є «особливості ціннісних світів різних етнічних культур і співвідношення між ціннісними системами в комунікативному просторі» [1, с. 3]. Міжкультурна комунікація постає як обмін між двома (або більше) різними культурами, продуктами їх матеріальної та духовної діяльності. Ігнорування культурних відмінностей, спроби звести їх до спільного знаменника є безуспішними та навіть небезпечними. Тож, пріоритетним стає цінність взаєморозуміння та взаємоповаги представників численних етносів і культур.

В результаті сприятливої політики держави й органів місцевого самоврядування в 90-х роках ХХ ст. на Вінниччині було зареєстровано 44 національно-культурних товариства. Станом на 2001 рік на території Вінниччини діяло вже 54 організації, серед них найбільш активних – 27, що об'єднали представників 12 національностей. Частка національних меншин становила 5,1 % від всього населення області. Серед них: росіяни (3,8 % - 67,5 тис.), поляки (0,2 % - 3,7 тис.), білоруси (0,2 % - 3,1 тис.), євреї (0,2 % - 3,0 тис.),

молдавани (0,2 % - 2,9 тис.), вірмени (0,06 % - 1,09 тис.), роми (0,04 % - 0,874 тис.), азербайджанці (0,04 % - 0,717 тис.), чехи (0,02 % - 0,431 тис.), грузини (0,02 %

Задоволення освітніх потреб представників національних спільнот здійснюється через розгалужену мережу державних навчальних закладів, недільних шкіл, курсів при національно-культурних товариствах. За даними Відділу у справах національностей облдержадміністрації станом на 01.01.2010 р. у Вінницькій області функціонувала 991 загальноосвітня школа, де навчалося понад 169 тисяч учнів. Російську мову навчання обрали 842 учня у шести школах. Польську мову як предмет вивчало 509 учнів у шести школах, факультативно – 607 учнів у восьми школах. Чеську мову як факультатив вивчають 43 учня у Миколаївській ЗОШ I–II ст. Козятинського району [10]. Також працювали одна недільна єврейська школа «Міхіна-12», де іврит вивчало двадцять учнів, та одна приватна єврейська школа «Яд веєзер», яка нараховувала двадцять шість учнів.

Забезпечення інформаційних потреб представників національних меншин області відбувається шляхом широкого висвітлення етнокультурної тематики на державних, обласних та комунальних теле- і радіо каналах. Зокрема, на Вінницькому обласному державному телебаченні щомісячно з 2009 року транслюється телепрограма «Далекі і близькі», на обласному радіо 2 рази на місяць – радіопрограма «Єдина родина». Широко інформують громадян про міжнаціональні стосунки, життя та діяльність національних меншин інформаційно-телевізійна агенція «ВІТА», радіостудія «Місто над Бугом». Суспільно важливі заходи й події національних спільнот висвітлюються у засобах масової інформації. Так, у «Вінницькій газеті» є постійна рубрика, присвячена національній тематиці. Періодично публікують матеріали про діяльність національно-культурних товариств обласні газети «Вінниччина», «Подолія», «20 Хвилин», «Независимый курьер», а також такі регіональні часописи як «Шаргородщина», «Ямпільські вісті», «Подільська зоря», «Прибузькі новини» (Немирівський район), «Вісник Козятинщини»,

«Тулчинський край» та ін. Про діяльність єврейських громад на Вінниччині розповідають спеціалізовані культурологічні часописи «Община» (м. Вінниця), «Вінницька Іерусалимка» (м. Вінниця), «Шабат» (м. Бершадь).

З кожним роком кількість національно-культурних товариств в регіоні зростає. Сьогодні активну роботу зі збереження і розвитку культури свого народу проводять 77 товариств, які об'єднують представників 15 національностей. Найбільше в області польських об'єднань – 27, єврейських – 17, російських – 6, ромських – 6, німецьких – 3, білоруських – 2, азербайджанських – 2, ассирійських – 2, вірменських – 2, по одному гагаузьке, грецьке, грузинське, лемківське, молдавське, литовське, чеське.

Серед найбільш активних організацій – добровільне товариство «Польський дім» ім. Томаша Марека, Земляцтво білорусів, Центр єврейської культури «Мішпаха», Єврейський благодійний центр «Хесед-Емуна», Вірменське товариство «Масіс», Грузинська громада «Арго», «Голендерські чехи», Центр литовської культури та історії «Скалас» та ін.

Польська громада є найактивнішою. Кількість національно-культурних товариств поляків зросла від 13 (в 2005 р.) – до 27 товариств (станом на 01.01. 2014 р.). За даними перепису поляки посідають друге місце за росіянами по кількості представників (3.7 тис. осіб) та перше місце за кількістю зареєстрованих товариств.

Діяльність польських організацій з самого початку була спрямована на відродження польської мови, літератури та історії. В 90-ті роки ХХ ст. урядом Польщі на Україну та на Вінниччину зокрема, було направлено певну кількість вчителів-полоністів, створено ряд освітніх безоплатних програм. Для підготовки місцевих кадрів створювались щорічні педагогічні курси з методики вивчення польської мови, історії та культури. Польські громади активно залучаються до проведення науково-історичних конференцій. Зокрема, в 2004 р. за участю Вінницької культурно-просвітницької спілки поляків було проведено конференцію на тему «Польські двори та резиденції на Україні»; а у 2009 р. Барським товариством поляків проведено літературно-наукові читання

«Словацький і Поділля» [5, с. 627]. Ще одним важливим напрямком діяльності польських національно-культурних товариств є історично-пошукова робота, спрямована на вшанування пам'ятних місць, розчищення та відродження історичних пам'яток польської історії на теренах Вінниччини. Сьогодні майже при кожному товаристві відкрито курси польської мови.

Динамічно розвивається співробітництво з регіонами Польщі. В даний час на Вінниччині реалізуються партнерські угоди про торговельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво із низкою воєводств Польщі, загалом понад 200 партнерських договорів різних рівнів.

Завдяки активній діяльності польських товариств Вінниччини, місцевій владі та залученню польських міст-побратимів в 2010 році в м. Вінниці було відкрито Генеральне консульство Республіки Польща. Дипломатичне представництво кардинально змінило культурно-мистецьке життя області. Консульство бере активну участь у багатьох торгово-представницьких, науково-освітніх та культурно-мистецьких проектах та заходах. Отже, польська меншина, поступово відроджуючи свої етнонаціональні ознаки, успішно інтегрується в українське суспільство, а також, долучаючись до громадсько-політичного життя регіону, виступає дієвим чинником українсько-польського партнерства, яке в умовах глобалізаційних процесів виходить за межі двостороннього співробітництва [2]. Стратегічне партнерство з Польщею – важлива умова процесу євроінтеграції як для регіону, так і для держави в цілому.

Одним з пріоритетних напрямів роботи національно-культурних товариств залишається культурницька діяльність. На Вінниччині щорічно здійснюється комплекс культурно-мистецьких заходів, що сприяють гармонізації міжетнічних відносин та популяризації культури, традицій і звичаїв національних меншин області. А саме: Міжнародний фестиваль національних культур «Всі ми діти твої, Україно!» (сmt. Шаргород), Всеукраїнський фольклорний фестиваль чехів, обласний конкурс національних меншин та етнічних груп Вінниччини «Подільські барви»; щорічно проводиться фестиваль польської культури «Єднаймося, радіймо, співаймо!», регіональний фестиваль ромської культури,

свято рідної мови «Суцвіття душ і розмаїття слів», свято національної кухні «Чим хата багата, тим і рада», фестивалі єврейської та асирійської культур.

Обласний огляд-конкурс творчих колективів національних меншин «Подільські барви» був започаткований 1998 року. Фестиваль щорічно презентує творчість близько 20-ти колективів та окремих виконавців з представників національних меншин Вінниччини. Зокрема, в XI фестивалі (2013 р.) взяли участь 18 творчих колективів та 6 окремих виконавців з Барського, Козятинського, Тиврівського, Шаргородського районів, міст Жмеринки та Вінниці. Серед учасників: 2 єврейські ансамблі – «Сімхе» (товариство «Хесед-Емуна») та «Інейнем» (Вінницького товариства єврейської мови і культури); 5 польських – «Оksamитки» (Барського РЦД), «Скрипить сніг» («Конфедерація поляків Поділля XXI ст.»), «Краплинки» (Жмеринського відділення спілки поляків України), «Срібні голоси» (Культурно-просвітницька спілка поляків), «Кресов'ячки» (громадська організація «Кресов'яци»); чеський фольклорно-етнографічний ансамбль «Студанка» (товариство «Голендерські чехи»); 2 російських – «Рябінушка» та «Слов'яночка» (ансамблі російської пісні Вінницьких вищих навчальних закладів); білоруський вокальний ансамбль «Купалінка» (земляцтво білорусів Вінницької області); 2 індійських; 3 циганських – «Андо Шатро» (регіональний центр «Девлеса, ромале!»), «Братство» (громадська організація «Чачуно – алав»), «Ягорі» (Іванівський СБК) [7, с. 15].

Міжкультурну комунікацію у регіоні органічно доповнює і взаємодія різних релігійних конфесій, які представлені у Вінницькій області [6]. Загалом на Вінниччині діють понад 2 тисячі релігійних організацій, в тому числі повноцінно функціонують 38 напрямів віросповідання. Найвпливовішою складовою духовного життя в області залишається Православ'я, воно нараховує 1278 релігійних організацій, що становить 65 % від загальної мережі області. Українська православна церква Київського патріархату нараховує 233 релігійні громади (10 % від усіх громад), близько 30 недільних шкіл. Порівняно менший вплив на загальну соціокультурну ситуацію у регіоні мають Українська

автокефальна православна церква (53 організації у дванадцяти районах області, що становить 2,7 % від загальної релігійної мережі, 8 недільних шкіл) та Українська греко-католицька церква (17 релігійних організацій, в тому числі 2 чоловічих монастирі; 8 недільних шкіл). Значне місце в релігійному й культурному житті регіону посідає Римо-католицька церква, що нараховує 131 релігійну організацію, в тому числі 13 монастирів. Організація масштабних культурних заходів, серед яких велика кількість музичних, що відбувається в осередках Римо-католицької церкви (Дні Християнської культури, Свята релігійної пісні, З'їзди музикантів, фестиваль органної і камерної музики «Музика в монастирських мурах»), свідчить про усвідомлення могутнього впливу музичного мистецтва на формування духу сучасної культури та на бажання церкви співпрацювати з різними соціальними і культурними інститутами на Вінниччині зокрема й в Україні загалом.

Найбільш динамічною складовою релігійної ситуації на Вінниччині є протестантизм, представлений двадцятьма конфесіями [4]. В області функціонує близько 600 культових організацій (майже 30 % від усієї релігійної мережі). Найбільш масовим та впливовим є Всеукраїнський Союз об'єднань Євангельських християн-баптистів (170 релігійних громад – 8,8 %, духовна семінарія, духовний коледж, 100 недільних шкіл). Протестанські конфесії, як виявилось, краще пристосувалися до реалій сьогодення, вони здатні гнучко реагувати на соціально-політичні зміни в суспільстві. Спостерігається значне зміцнення матеріально-технічної бази релігійної діяльності, підтримуються тісні зв'язки із віруючими інших держав, ведеться активна місіонерська робота. На Вінниччині також діють три іудейські конфесії¹ та інші релігійні організації².

Таким чином, здобутки кожної етнічної спільноти збагачують культуру краю, формуючи неповторне духовне обличчя регіону.

¹ об'єднання іудейських релігійних організацій (13 громад), прогресивного іудаїзму (10 громад), об'єднання хасидів Хабат Любавич іудейських релігійних організацій України.

² Незалежного духовного центру мусульман України, Товариства свідомості Крішні, Центру Шрі-Чінмоя, Святого Духу, Всесвітньої чистої релігії (Сахаджа Йога), релігійних громад язичників (16 організацій).

Специфіку міжкультурної комунікації забезпечує взаємодія організацій культури і дозвілля титульної української нації та громадських об'єднань національних меншин. Пріоритетними напрямками діяльності національно-культурних товариств є: освітня робота; збереження та поширення національно-культурних традицій; історично-пошукова робота; захист громадянських, економічних та соціальних інтересів членів товариства; налагодження економічних та культурних зв'язків з історичною батьківщиною. Проте, відсутність самостійної обласної програми щодо підтримки діяльності національно-культурних товариств та недостатній обсяг коштів з місцевих бюджетів органів місцевого самоврядування не задовольняють належним чином етнонаціональні потреби. Міжкультурну комунікацію органічно доповнює взаємодія релігійних конфесій, серед яких найвпливовішими залишаються православні. На Вінниччині відсутні будь-які конфлікти на ґрунті національної чи релігійної нетерпимості. Спостерігається перехід від протистояння до толерантного співжиття та співробітництва прихильників різних релігійних об'єднань.

Список використаної літератури:

1. Абрашкевічус Г. О. Міжкультурні комунікації в поліетнічному соціумі (на прикладі діяльності Кримського республіканського товариства литовської культури ім. М.К. Чюрльоніса) : автореф. дис. ... канд. культурології : спец. 26.00.01 – «Теорія та історія культури» / Абрашкевічус Галина Олександрівна ; Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь, 2009. – 23 с.
2. Калакура О. Я. Польська меншина як чинник україно-польської співпраці на сучасному етапі / О.Я. Калакура. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
3. Національні меншини України у ХХ столітті: політико-правовий аспект / М. І. Панчук, В. А. Войналович, А. Галенко та ін. – К., 2000. – 358 с.

4. Офіційне інтернет-представництво // Управління у справах національностей та релігій Вінницької обласної державної адміністрації // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vin.gov.ua/web/upravlinnya/web_vid_rel.nsf.
5. Ратинська А. П. Роль польських національно-культурних товариств у розбудові сучасних українсько-польських відносин. / А.П. Ратинська // Україна і Польща: історичне сусідство. – Вінниця: Нілан – ЛТД, 2012. – С. 625 – 629.
6. Релігійно-інформаційна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.risu.org.ua>.
7. Юкальчук Н. Вінок дружби та любові / Н. Юкальчук // Світлиця. – 2013. – № 2. – С. 14–16.